

ЛІТАРАТУРА і МАСТАЦТВА

ОРГАН САЮЗА СОВЕЦКІХ ПІСЬМЕНІКАЎ БЕЛАРУСІ І КІРАЎНІЦТВА ПА СПРАВАХ МАСТАЦТВА ПРЫ СОВЕЦЕ МІНІСТРАЎ БССР

№ 26 (621)

Субота, 28 чэрвеня 1947 года.

Цана 50 кап.

НАРОДНЫ ПАЭТ

Прайшло пяць год з дня смерці вялікага паэта беларускага народа Янкі Купалы. 28 чэрвеня 1942 года Купала адыйшоў ад нас даўнобды. І чым большы час аддаліне нас ад гэтага сумнага дня, тым большым адчуваем горач страты. Купала быў магучым паэтам-грамадзянінам, непараўным мастаком слова, вялікім настаўнікам і выхавальнікам маладога пакалення пісьменнікаў.

Няма ў Савецкім Саюзе ніводнага кутка, дзе-б не ведалі і не любілі яго творы. Ад малага да вялікага чытачы Савецкага Саюза захапляюцца яго гучнымі, поўнымі вядкай любові да савецкай Радзімы творамі, сардэчнай песняй пра Алесю, размовамі хлопчыка з лётчыкам.

Многія яго творы сталі фальклорам. Народ іх прыняў, як сваё творэнне, і такім часта без прозвішча аўтара быццё сярод грамадзян нашай Радзімы. Напрыклад, верш «Алеся» Купалы быў запісаны на Украіне як фальклорная песня. Песня мела ўжо, нават, другую назву «Гануса».

Калі народ прымае створанае паэтам як сваё ўдаснае, дык гэта азначае, што ён здолеў выказаць тым паэту, які глыбока сугучны паэту чытацкага народа. А што можа быць больш пачэснага і ганаровага для паэта, як быць выразнікам народнага дум і паэзіі?

Янка Купала выступіў на літаратурную нішу як паэт рэвалюцыйна-дэмакрат. Яго творчасць крышталізавалася пад жывым уплывам рускай рэвалюцыйна-дэмакратычнай думкі. Някрасаў, Бялінскі і Чарнышэўскі, вялікі украінскі кабарэ Тарас Шаўчэнка — вось тым паэтам, якія ўплывалі на нашага народнага паэта. Творчасць Купалы як-бы з'яўляецца сімвалам дружбы трох вялікіх славянскіх народаў.

Эстэтычныя прынцыпы Чарнышэўскага, Дабралюбова, Някрасава былі засвоены Янкам Купалам. Думка аб глыбокім грамадзянскім прызначэнні літаратуры, паслядоўная барацьба супроць прыхільнікаў тэорыі «мастацтва для мастацтва» знайшлі адлюстраванне і ў яго мастацкіх творах, і ў артыкулах, і ў другіх выказваннях аб літаратуры.

Аляксей Максімавіч Горкі яшчэ ў 1910 годзе высока ацаніў талент Купалы і яго вялікае напачэцкі на літаратуры Якуба Коласа.

Тое, што Горкі яшчэ тады здолеў разгледзець і ацаніць вялікае рэвалюцыйнае значэнне творчасці гэтых двух выдатных беларускіх пісьменнікаў, з'яўляецца сведчаннем глыбокай павагі вялікага рускага пісьменніка да брата беларускага народа і яго маладой культуры.

У сваёй творчасці Янка Купала выступіў, як палымны патрыёт Радзімы. Сваю любімую краіну — Беларусь паэт уладзіў у дэсяціх выключных па сіле паэзіі і паэтычнаму майстэрству творах. Патрыёт Купалы быў дзейным, рэвалюцыйным. Паэт не захапляўся тым адсталым, што было ў жыцці краіны. Ён глядзеў наперад, а не назад — вось чаму з велізарнай сілай выўляў рэвалюцыйнае мастацтва і імкненні сляпства, дапамагаў усведамленню ім сваіх класавых інтарэсаў, збліжэнню з рабочым класам.

Створаныя ў гэты перыяд творы: кніга «Шляхам жыцця», паэмы «Магіла льва», «Бандароўна», «Яна і я», драма «Раскіданае гняздо», як і наступныя савецкія творы паэта, — з'яўляюцца велізарным укладом у літаратуру ўсяго славянскага свету, ва ўсю сусветную літаратуру. Палымны патрыёт Янка Купала ўсёй душой жадаў бачыць свой народ шчаслівым і сваёй творчасцю змагаўся за здзяйсненне гэтай мары.

Праўда, у Янкі Купалы — паэта рэвалюцыйнага дэмакрата былі асобныя ідэйныя хістанні і памылкі; яны праявіліся і ў час Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі. Аднак, Купала здолеў перамагчы гэтыя памылкі і стаць у рады лепшых майстроў паэзіі Савецкага Саюза, узняўца на якасна новую ступень у сваёй творчасці. Велізарнейшую ролю ў крышталізацыі светапогляду паэта адыграла партыя Леніна—Сталіна і яе ідэйна-выхаваўчы ўплыў. Большэвіцкая партыя царыла і настойліва выхоўвала Купала, дапамагла яго збліжэнню з новай савецкай рэаліснасцю, дапамагла яго ідэйнай узброенасці.

Гэта дало свае цудоўныя вынікі. Купала, на аснове глыбокага вывучэння нашай савецкай рэаліснасці, стварыў творы, якія паставілі яго імя ў першы рады майстроў паэзіі Савецкага Саюза.

Творы Купалы савецкага перыяду азначаюцца вялікай шчырасцю, высокім узроўнем майстэрства. Як палымны савецкі патрыёт Купала ўслаўляе веліч нашай Радзімы, дружбу яе народаў, мужнасць яе воінаў.

Асаблівай цеплынёй і сардэчнасцю прасякнуты творы паэта аб генію чалавечтва вялікім Сталіне.

«Аб Сталіне мудрым я песні спяваю», — пісаў Купала, выяўляючы ў сваім вершы бізмажную падакву беларускага народа за клопаты аб ім вялікага правадыра.

Творы Купалы аб сацыялістычнай перабудове вёскі, аб нашай моладзі, камсамоле карысталіся і карыстаюцца ў нашых чытачоў вялікай папулярнасцю.

Савецкі ўрад і большэвіцкая партыя глыбока цанілі і цаніць талент паэта. Імя Купалы абкружана ўсенароднай павагай. Яго імя называюцца школы, тэатры, вуліцы і плошчы. Янка Купала з'яўляўся акадэмікам Беларускай і Украінскай Акадэміі Навук, дэпутатам Вярхоўнага Савета БССР. За кнігу «Ад сэрца» ў 1941 годзе яму была прысуджана Сталінская прэмія першай ступені.

Як мужны савецкі патрыёт праявіў сябе Янка Купала ў дні Вялікай Айчыннай вайны. Разам з усім беларускім народам ён з першага дня вайны стаў у рады актыўных змагаўцоў супроць фашысцкіх захопнікаў. Яго вершы і артыкулы, звароты з трыбуны Усеславянскага камітэта былі пачуты ва ўсім свеце. Як помнік гераічных дзёў змагання за чэсць, свабоду і незалежнасць Радзімы застанецца верш Купалы «Беларускім партызанам», у якім паэт паклаў народным месціцаў да бізліснай расправы з фашысцкімі крываўнікамі. Янка Купала памёр, але яго вялікая паэтычная спадчына неўміруча. Яна жыве ў народзе, дапамагаючы яму далей развіваць нашу народную гаспадарку, нашу культуру, мастацтва, літаратуру.

ВЕЧАРЫ ПАМЯЦІ Я. КУПАЛЫ

26 чэрвеня ва ўрадавай бібліятэцы імя М. Горкага адбыўся літаратурны вечар, прысвечаны памяці народнага паэта Беларусі Янкі Купалы. Доклад аб жыцці і творчай дзейнасці паэта зрабіў Ул. Агіевіч.

З успамінамі і вершамі памяці Я. Купалы выступілі П. Глебка, М. Лужанін і украінскія паэты Т. Масянка і С. Крыжаніўскі.

Затым народныя артысты Р. Млодэк,

І. Балодін выканалі песні на словы Я. Купалы. У вечары прынялі ўдзел таксама выканаўца народнага песеня Т. Байрашэўскі і чымбаліст т. Астремцкі.

Вялікі літаратурны вечар адбыўся ў чыгуначным клубе імя Ільіча. З докладам аб творчасці і грамадскай дзейнасці Янкі Купалы выступіў Ул. Карпаў. Паэты М. Машара і А. Астрэйка прачыталі свае вершы, прысвечаныя памяці паэта.

Падрыхтоўка да агляду савецкага спектакля мастацкай самадзейнасці

Да ўсенароднага агляду савецкага спектакля тэатральнай самадзейнасці драматычны гурток рэспублікі рыхтуюць лепшыя п'есы савецкіх драматургаў. «Старыя сябры» Л. Малюгіна будуць ставіць драматычны гурток Пінскага аддзялення інстытута, гурток Слонімскага і Навамышскага дамоў культуры Баранавіцкай вобласці.

Слоніміскі дом культуры пакажа спектакль «За тых, хто ў моры» Б. Лаўрэнэва, Дзядь-Гароджэкі—п'есу Г. Мдзівані «Малады чалавек».

Лепшы драматычны гурток Палескай вобласці, якім кіруе т. Дзюэль (гор. Мамыр), працуе над п'есай А. Сурава «Далёка ад Сталінграда». Аднаактоўную п'есу

Вс. Іванова «Дзядзь Косця» рыхтуе Жыткавіцкі дом культуры.

Каліжыт Бабруйскага дома народнай творчасці пакажа на аглядзе ўрывак з інсцэніроўкі па раману «Маладая гвардыя».

Драматычны гурток настаўнікаў Быхаўскай няпоўнай сярэдняй школы ставіць п'есу М. Алігер «Казка аб праўдзе».

Лепшы ў Магілёўскай вобласці драматычны гурток чыгуначнага клуба імя Сталіна падрыхтаваў п'есу «Знаёмае прозвішча» Раманова. Цяпер гурток працуе над п'есай В. Катаева «Дзень адпачынку». Драматычны гурток паліца культуры Магілёўскага лакабельнага заводу пакажа на аглядзе аднаактоўную п'есу.

На магіле Ф. Багушэвіча

У вёсцы Жураны, Амшанскага раёна, пахаваны выдатны беларускі паэт Францішак Багушэвіч. Нядаўна настаўнікі і вучні сямігадовай школы гэтай вёскі наведлі магілу паэта. Выкладчык беларус-

скай мовы і літаратуры А. Курчакін расказаў вучням аб жыцці і літаратурнай дзейнасці Ф. Багушэвіча. Школьнікі ўскладалі вянкі на магілу паэта.

Янка Купала

Мікола АУРАМЧЫК

У той дзень

Мне сняцца сны аб Беларусі.
Я. Купала.

Яшчэ і попел не зачых
На мінскіх тасючых руінах,
І вобліск зарава ў вачах
Яшчэ сваяўся пры ўспамінах.

Пра смерць Купалы ў тым дні
Пачулі мы пад Старай Русай...
Пілоткі знялі ў цішыні
І масквічы, і беларусы.

Не знаў сяржант, што знішчан двор,
Што з палілішка роднай хаты
Дачка Алеся ў цёмны бор
Пайшла з трафейным аўтаматам.

Газеты нумар ён бярэ
З някролагам пра смерць Купалы...
Як зводка ад Інформбюро,
Яна за сэрцы нас кранала.

Г. КАМЯНЕЦКІ

Ваша песня ПАМЯЦІ ЯНКІ КУПАЛЫ

Гды за гадамі прайшлі па зямлі,
Ды цяжка паверыць, што вы адмілі.
А трыба паверыць, хоць нельга згадзіцца...

Са смагай у сэрцы, з'яўраўскі паэт,
Я стаў калі чыстай і поўнай крыніцы,
Адкуль ваша песня памкнута ў свет.

Што міг, то існей і ясней залаты
Тканіны жыцця і вясёлка, і дрэў.
Я чую у слове парывы жыцця
І слаўлю ваш светлы высокі напэў.

Як высака здолела песня узняцца—
Сказаў можа зорка, што свеціць над ёй,
Як гучна звяніць яна—можна дазнацца,
Хваліну паслухаўшы сэрца маё.

Мой родны край,
Тае сны
Не ўсе маглі ў той час суровы
Калі паэтавай трыны
Стаяць на варце ганаровай.

Дарога так лягла ў жыцці,
Што пад разрываным сарадаў
Усе не здолеў прыйсці
З-пад Севастопаля
І Ленінграда.

Яшчэ гучыць стагнаў ад мін,
Свіноў зямлянікі абдала,
А ўжо нам сніўся новы Мінск
І з бронзы выліты Купала.

Хіба што адна страпанецца галіна,
І вецер бясільна ўпадзе на камі,
Ці-ж вырнеш карніне, якое праз гліну
Дайшло, дарасло аж да сэрца зямлі!

Мне розныя дрэвы ў дарогах звянелі:
У тых—пустанец падмаці сукі,
А тым—без кветак лісьцем зелянелі...
Ніколі вы слоў не расцілі такіх.

Сардэчна вас любіць і славіць народ:
Вы нам падарвалі і кветку, і плод.

Пераклаў з з'яўраўскай мовы
Максім ЛУЖАНІН.

Да гадавіны з дня смерці паэта

Сёння спаўняецца пяць год з дня смерці выдатнага беларускага пісьменніка Янкі Купалы. Нядаўна адбылося паседжанне камісіі па падрыхтоўцы і правядзенню пятай гадавіны з дня смерці паэта. На прадпрыемствах і ў навучных установах, у абласных і раённых цэнтрах рэспублікі правядзюцца вечары і сходкі, прысвечаныя памяці песняра Беларусі. Акадэмія навук БССР падрыхтавала да друку першы том твораў Янкі Купалы. Масавым тыражом друкуецца мастацкі партрэт народнага паэта.

Папоўніліся новымі экспанатамі залы Дзяржаўнага Літаратурнага музея. Тут прадстаўлены вершы Янкі Купалы ў перакладзе на кітайскую, чэшскую і латышскую мовы. Ад Максіма Рыльскага, Анны Караваевай, Наіры Зар'яна, Масянікі Максіма Танка атрыманы успаміны аб сустрэчах з Янкам Купалам.

***

У Маладзечне адзначаецца 5-я гадавіна з дня смерці народнага паэта Беларусі Янкі Купалы.

Гарком, райкомы партыі і першачыні партарганізацыі да 28 чэрвеня правядуць сходкі на прадпрыемствах у гарадах і раённых цэнтрах. На сходках будуць заслуханы даклады аб жыцці і творчасці народнага паэта.

Культасветныя і навуцальныя ўстановы рыхтуюць дэкламацыі, чытку твораў Янкі Купалы, пастаноўкі яго п'ес гурткамі мастацкай самадзейнасці. Ва ўсіх бібліятэках вобласці наладжваюцца выстаўкі зборнікаў твораў паэта.

Радзінкавіцкі райком КП(б)Б на радзіме паэта ў калгасе імя Янкі Купалы (вёска Вязынка) правядзе сход калгаснікаў, прысвечаны памяці паэта.

Да 30-годдзя Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі

ВОБРАЗ ПРАВАДЫРА

Усенароднаму святу 30-годдзя Савецкай улады народам Савецкага Саюза рыхтуюць вартую сустрэчу. Мне, як мастаку, хочацца стварыць карціну, якая сваёй ідэйнай і мастацкай вартасцю цалкам адпавядала-б гэтай вядкай даце.

Стваральніку савецкай дзяржавы прысвечана мая новая работа—карціна «Ленін у Разліве».

Вялікі Ленін у дні найбольш бурных і напружання, у перадкастрычніцкія дні 1917 г. — душа і сэрце маёй работы. А адсюль вынікае і кампазіцыйная шэбродна карціны. Я хачу паказаць фігуру Леніна, якая ўздымаецца на фоне неба перад наваліцай. Засяроджаны, прадбачы далейшыя падзеі, ён запісвае свае думкі, якія ў далейшым з'явіліся кіраўніцтвам да дзеяння.

Выраз твару, позірк, накіраваны ўдалечынь, надае асабліваю сілу і ўзручнасць вобразу.

З радасцю і настойлівацю працую я над вобразам вялікага Леніна.

Думаю, што гэта — толькі пачатак. Вобразу вялікага чалавека я мяркую прысвяціць цэлы шэраг новых работ.

Мастак К. КАСМАЧОУ.

Рыхтуюцца да выстаўкі

Да рэспубліканскай і ўсенароднай выстаўкі народнай творчасці работнікі Бабруйскага абласнога Дома народнай творчасці правядзюць збор і адбор экспанатаў і выяўленне новых мастакоў-самавучак. Новыя работы атрыманы ўжо ад выданой і вобласці ткачыкі-калгасніцы калгаса імя Ільіча, Чырвонаслабоўскага раёна, А. Мішчак, а таксама ад калгасніцы калгаса «Трэці рашлючы», гэтага-ж раёна, А. Серады і калгасніцы вёскі Лешыя, Капыльскага раёна, А. К. Чэркас.

У вёсцы Велешня, Капыльскага раёна, выяўлены здольны разбар па дрэву—60-гадоваму мастак-самавучка Іван Піліпа, які ўжо 30 год працуе ў гэтай галіне мастацтва.

Паседжанне секцыі прозы

23 чэрвеня адбылося чарговае паседжанне секцыі прозы. На паседжанні была абмеркавана кніга выбраных апавяданняў беларускіх пісьменнікаў, падрыхтаваная леныградскім аддзяленнем выдавецтва «Советский писатель».

Кніга выбраных апавяданняў — значная падзея ў жыцці беларускай мастацкай прозы. У кнізе паўней, чым да гэтага часу, будуць прадстаўлены дасягненні нашай літаратуры ў стварэнні апавяданняў. Побач са старэйшымі пісьменнікамі Я. Коласам, З. Вядулём, М. Ільіным, К. Чорным, у зборніку шырока прадстаўлена таксама маладое пакаленне празаікаў.

Кнігу мяркуюцца выдаць да 30-й гадавіны Кастрычніка. Пераклады на рускую мову зроблены П. Кабарэўскім, Я. Мавальковым, Л. Ракоўскім, В. Ражыцкім, П. Астроўскім і І. Кратам.

Секцыя адзначыла вялікую работу, якую зрабіў укладчык зборніка П. С. Кабарэўскі.

«Полымі» № 4

«Вашаў з друку чацверты нумар часопіса «Полымі». У нумары змешчаны зборныя раздзелы паэмы Якуба Коласа «Грыбова хата», вершы А. Зарнікага, А. Астрэйкі, А. Вялюгіна, П. Пранука.

З прозы надрукаваны: пачатак романа Кузьмы Чорнага «Вялікі дзень», назвала А. Ганчара «Вясна за Маравія» і апавяданне П. Кабарэўскага «Зварот на радзіму» ў перакладзе на беларускую мову, ярыме Т. Хадкевіча «Мінск будучыня».

Аддзел бібліяграфіі і літаратуразнаўства прадстаўлены артыкуламі Ул. Карнава «Сталасць» — пра беларускую паэзію, М. Красоўскага «Грыбоваў і Брэсце» і Р. Шкрабы «У палоне ўплываў» — пра зборнік вершаў А. Русака «На родных палях».

Лекцыі аб савецкай літаратуры

Вялікай папулярнасцю сярод калгаснікаў і сельскай інтэлігенцыі карыстаюцца лекцыі лектара бабруйскага лекцыйнага бюро тав. Каган аб рамане А. Фаддеева «Маладая гвардыя» прысутнічала больш паўтэсячы калгаснікаў Замагільскага сельсавета, Чырвонаслабоўскага раёна.

беларуская народная

***

***

***

Алесь КУЧАР

ПАЛЫМЯНЫ ПАТРЫЁТ РАДЗІМЫ

Кастусь КІРЭНКА

ПАМЯЦІ ПЕСНЯРА

Янка Купала ва ўсёй сваёй паэзіі выўлеца як палымны патрыёт сваёй Радзімы. Не асабістая карысць або добра асобных людзей, а лёс усяго народа, усёй сваёй гартнай Радзімы турбуе яго ў дарэволюцыйнай паэзіі. Больш таго, Купала ідзе на смелое атасамліванне сабе з сваім народам, бо ў яго сапраўды было поўнае адчуванне сваёй інтарэсаў і інтарэсаў народа. Купала пісаў:

І калі адзекваецца нада мною хтосьці,—
Над бядкаўшчынай адзекваецца ён маеі,
Калі-ж над ёй—мяне тым крыўдзіць найбліжэй.

Патрыятам Купала з'яўляецца дзейнасць і мэтанакіраваным. Патрыятам з'яўляецца прызначэнне высокай годнасці беларуса, за права беларусаў «людзкімі звацца». У той жа час патрыятам Купала — класавая асэнсаванасць. Патрыятам добра разумее, што толькі працоўныя людзі складаюць цвет і гонар краіны. Яны сваёй працай павялічваюць не багаты, а сваёй барацьбой супраць эксплуатацыйнага класаў сапраўды робяць развіццё краіны. Вось яму Янка Купала адраза вызначае, да каго накіравана яго песня:

Я не для вас, паны, о не,
Падняць скібіну слова руска
На запасцельм дзіравым
Сваёй старонкі Беларусі,
Я не для вас, паны, о не!

А я для бедных і загнаных,
А я імі мучуся ўраўне,
У адных закут з імі кайданах...

Патрыятам Янка Купала выключнае не прызнае да другіх народаў. На ўзроўні рэвалюцыйна-дэмакратычных пісьменнікаў ён вучыцца рабіць свае першыя крокі ў літаратуры; браць прыклад з рускіх рабочых і сялян, якія паўсталі супраць царызма, заклікаў ён беларускі народ. Такія-ж шчыльныя і братэрскае дружба звязала паэта з украінскімі і другімі славянскімі народамі. Тарас Шаўчэнка быў яго любімым пісьменнікам, культура польскага, чэшскага і другіх славянскіх народаў выклікалі яго панашу і павагу.

І калі ў асобных творах паэта і выяўляліся моманты нацыянальнай абмежаванасці, дык гэта было тое наівае, не арганічнае для Купала—падымаюча прапаганда братаўства паміж народамі, што ішло ад уплыву на яго рэакцыйных колаў «Нашай нівы».

У сваю Радзіму — Беларусь вялікі патрыёт Янка Купала заклікае, як у жывую істоту. Ён любіць яе з яе радасцю і горам. Яго чаруе выгляд смутнага бору і высковай вуліцы і шум дасяжнага кадасоў у полі. У гэтым сэнсе вельмі характэрным з'яўляецца верш «Гэта крык, што жыве Беларусі», адзін з самых цудоўных у паэтычнай спадчыне Янкі Купала. Вобраз роднага краю адраза паўстае перад намі з першых радкоў верша. Прычым, для характэрнасці яго біруцца не прыгожыя або ўрачыста-святочныя пейзажы і карціны, а зярок будзённых, часамі сумных і, нават, страшных.

Ці завялі ваўкі, ці заенчы вяхор,
Ці заеў салавей, ці загалага гусь,—
Я тут бачу свой край, поле, рэчку і бор,
Сваю матку-зямлю — Беларусі.
Хоць гарыста яна, каміністая яна,
Вераўю па калена, што сею, расце,
Ды й люблю-ж я яе, шкада хаткі, гумна.

О, такіх няма, мусіць, нідзе!
Чаму такое вялікае ўражанне стварае вобраз Беларусі, намалёваны ў гэтых радках? Таму, што паэт аб'яўляе сваю любоў да такіх з'яў, якія хутчэй прыносяць яму боль, чым радасць. Але ён не можа аддзяліць боль ад радасці, калі справа ідзе пра самае дарагое, да чаго ён прыктыты жаданымі ланцугамі, пра сваю родную зямлю. Па-другое, гэты радкі ствараюць такое вялікае ўражанне яшчэ таму, што паэт бярэць незвычайныя карціны роднага краю. Замест прыгожага пейзажа, з якога пачынаюць часамі малюванне вобразы Беларусі, Купала адраза дае «звычайныя выцпе і «квк вяхора» і гэтым ужо стварае незвычайнае ўражанне. Пасля гэтай страшнай карціны ён не вагаецца, каб увесці саладкага сьпевака «салаўя», але побач з ім ставіць і звычайную гаспадарскую гусю (пра цудоўную алітарэцыю «загалага гусю») і гэтых дэталей разам з трапнай характэрнасцю «судайкай» беларускіх паў народным прыслоўем («вараўю па калена, што сею, расце») аказваецца дастатковым, каб вобраз беларускай зямлі паўстаў перад намі, як жывы.

Але галоўнае, вядома, не ў гэтым. Купала, як мастак, заўсёды вызначаўся ў ўменне спадучаць самыя вышуканыя і тонкія пачытаныя вобразы з праяўнямі, улесці ў тэнішны гэтых вобразаў трапінае народнае прыслоўе, укладзі ўсё гэта ў незвычайна рытмічны ўзор і замацаваць выключна на гукавы рытмічнай рыфмавай. Дык вось, галоўнае тут не ў гэтым, а ў самой ідэі, думцы. А думка такая: хоць Беларусі і «гарыста», і «камністая», і часта тут «сама воўк», і «енчыць вяхор»,—паэт любіць яе, бо гэта яго Радзіма. Любіць з салідным страхом, «сваю хатку, тачку», бо «сваёй кляў рукою берэжыно»: любіць, бо тут убаць «ажыт свет», прылучыце сьвету дзікае казкі, спазнаў каханне: Тут усека рэч, як гавора з табой: І краўня бораў і столетні дуб.

Снег халоднай змой, траўка летняй парой,
І асвер і абіцены зруб...
Увесь верш пабудаваны, як маналог, які гаворыцца як-бы для сабе самога. Патрыёт як-бы сам сабе пераконвае, што трэба любіць свой гартны і цудоўны край. Гэты маналог пабудаваны ў такой пераканальнай па рытміцы і інтанацыйнай манеры, што дае сэрцу чытача шмат хвілін для ўспаміну сваёй дзяцінства або юнацтва. Ці не яго ўласны гэта бядка, абыходзячы поде, так спрачаўся сам з сабой, уважваючы свой лёс.

Гэтым умельствам будаваць маналог амаль як дэялаг (калі чуецца адказ на чужыя запытанні, спрэчка з кімсьці) цудоўна валодае Янка Купала. Успомнім маналогі Лявона Зыбліка з «Раскіданага гнязда».

Вось і ў гэтым вершы:
Ды і што гаварыць,—дзе я толькі гляджу,
Бачу родненік край, сваю матку-зямлю;
Тут і людзі... ат... што!.. аб іх пасле скажу...

Доля іх надта-ж я не люблю!..
А вот як не любіць гэта поле і бор,
І зялены садок і крыўліваю гусь!..
А што часам тут страшна заенча вяхор,—

Гэта энк, гэта крык, што жыве Беларусі!
Але з гэтага верша, дзе так моцна выказана замішанне родным краем, не вынікае таго, што Янка Купала любіў сваю Беларусь такой, якой яна была, і не змагаўся за змену яе становішча да жажданага ім ідэала.

Наадварот, Купала любіў Беларусь толькі таму, што ў ёй не памерлі сапраўдныя рэвалюцыйныя імкненні да волі («гэта энк, гэта крык, што жыве Беларусі!»). І сам паэт спадуча сваю вялікую патрыятычную любоў да роднай зямлі са змаганнем за яе лепшую будучыню, за знішчэнне ладу прыгнёту і адзеку з працоўнага чалавека.

Такім чынам, у вершы «Гэта крык, што жыве Беларусі», як і ў дзесятку другіх («Я мужык-беларус», «Роднае слова», «Ворагам беларусчыны», «Не шукай», «Брату ў чужыне», «З песень аб сваёй старонцы» і інш.), Янка Купала выступае перад намі як палымны патрыёт сваёй радзімы, які настольна змагаўся за яе вызваленне з-пад сацыяльнай і нацыянальнай няволі.

Іменна матывы барацьбы, смелае выступленне супраць цара і памешчыка надаюць патрыятызму Янкі Купала асабістую сілу, выяўляюць яго прагрэсіўнае значэнне. Можна сказаць, што Купала любіў сваю радзіму таму, што хацеў бачыць яе вызваленай з-пад сацыяльнай і нацыянальнага ўціску і наадварот, ён змагаўся за яе вызваленне, бо любіў яе. Любоў да радзімы і адданасць ідэі барацьбы ўзаемна ўключаюць адно ў другое ў паэзіі Купала.

У вершы «Выйдзі» паэт заклікае:
Устань ты, старонка, родная маці!
Годзе змовага рабскага сну,
Годзе табе ужо слёзна ўздыхаць!—
Выйдзі на поле, на сенажаці,
Выйдзі спаткаці ясну!

І Янка Купала разам са сваёй краінай спаткаў гэту ясну — ясну Вялікай Кастрычніцкай Сацыялістычнай Рэвалюцыі.

Пачаўся новы яскравейшы перыяд у яго творчасці. Што-ж з'яўляецца самым характэрным для яго паэзіі савецкага перыяду?

Самым характэрным для яе з'яўляецца палымны патрыятызм, жыццёвая сіла якога рухала сэрцамі лепшых людзей, якія яны рабілі свае гераічныя падвигі ў працы і барацьбе.

Але патрыятызм савецкіх твораў Янкі Купала новы, адменны. Ён склаўся на аснове скарштарна лепшых рысаў дарэволюцыйнага патрыятызма паэта, але мае янасна новую аснову. Дарэволюцыйныя вершы Янкі Купала часта гучалі, як балючыя стогаі, як пракляцце і адначасна, як заклік да барацьбы. У іх паэт змагаўся за сцвярджэнне высокай годнасці беларуса, за права беларусаў «людзкімі звацца». Але вершы Вялікай Кастрычніцкай з'яўляюць даў беларускаму народу гэта права, але і ўзняў яго на вялікую вышыню, зрабіў яго народам, павананым і прызнаным ва ўсім свеце.

У выніку гэтага дарэволюцыйнага перыяду, у якіх гучалі стогаі і пракляцце, са ступілі месца новым вершам, вершам песням, у якіх гучыць высокая годнасць беларуса, яго маральнае веліч і характа. Гэты савецкі патрыятызм праходзіць як лейтэматы прыз у творчасці Янкі Купала савецкага перыяду. Ужо ў вершы «Арлянтам» Янка Купала, выразна ўсведомлена маральную перавагу савецкіх людзей над людзьмі капіталістычнага свету, заклікае малодзе пакаленне нашай рэвалюцыі для выкоў «дыктаваць нечуваную ясныт».

Яшчэ з большай сілай выявіў паэт новае савецкае аблічча Беларусі, яе ўпэўненне выхад на перадавы пазіцыі сярод нава роднаў свету ў паэме «Беззаўнае» (1924 г.). У гэтай паэме ў Купала ўпершыню ўзнік вобраз Беларусі—прыгажуні-дзяўчыны, якая «сядзіць на куце», «сабе гаспаля» і адчувае сябе ўпэўнена сярод сваіх дзяцей» і адчувае сябе ўпэўнена сярод сваіх дзяцей». Аблічча разнаволенай краіны вельмі адпавядае таму вобразу, які абраў для яе выяўлення Купала.

Беларусь на куце
У хаце сваёй села,—
Чарка меду у ружэ,
Паірае смака.

Сядзіць важна, сама
Сабе гаспадыня,
І прыбрана яна—
Ніхто не закіне.

На галоўцы вянок
З сінх васілёчкаў,
А чырвоны пансок
Стан абвіў дзявочы.

Толькі вялікае пачуццё савецкага патрыёта магло падказаць Купала такі вобраз Беларусі, бо яна ўпершыню ў творах паэта паказана як вольная сярод сваіх вольных савецкіх сячёр.

У смелых асацыяцыях, у навізе вобразаў «Беззаўнага» Купала не толькі выступае як вялікі майстра, але як чалавек, які застаецца глыбока звязаным з народам і высока ставіць годнасць людзей з народа. Скажам, для таго, каб увасобіць цудоўна дзяржаву ў постанці гэтай сіціплай дбайнай маладой дзяўчыны, патрэбна была не толькі сталасць мастака, але яшчэ глыбокая перакананасць у тым, што маладая працавітая дзяўчына з народа—гэта таа дзяржаўная постаць, што дапамага паэту выявіць новае аблічча Беларусі.

Сіла і ўпэўненасць савецкага чалавека ў ведчы сваёй краіны гучыць і ў наступных радках з паэмы «Беззаўнае».

А мы самі сабе самі
Ужо гаспадары,
Малатамі і сярпамі
Звонім да зары.

Вялікая пагарда выказана ў паэме да вядомых панства, якое імкнулася шкодзіць адбудаванню савецкай Беларусі. Купала прыводзіць ізаўіцкі заклік ворагаў аб тым, што беларусы не маюць права на сваю дзяржаву, бо яшчэ не ўз'яднаны ўвесь беларускі народ.

— Вы, — хтось ка-
жа асцярожа,—
Не ўсе ў грамад-
дзе...

І, як пярэновым гом, падае на галовы гэтых скептыкаў адказ паэта, у якім чуецца дзяржаўная моц савецкай Беларусі:

— Гэй, дарогу, лях
вядомы!
Беларусь ідзе!
Уся паэма прасякнута янавісцю да капіталістычнага свету — свету фальшы, прадажніа і «эксплуатацыі», які нямае зла прычынш савецкай краіне. Патрыёт гаворыць аб замежных акупантах, якія, як прагнае шакалы, не раз налаталі на Беларусь і ласаваліся яе дабром:

Ой, пайшла расплата за доўг—
За яду й гітэ адраза...
Заледзь, замісу разлог,
Зварухнуў усю заразу.

Купала выразна ўсведомляе, што на той бок мяжы яшчэ шчырыя на нас клякі аджышчы свет, яшчэ едзіць на спіне беларуса польскі пан. І паэт б'е знішчальным вершам па гэтым спарэхілым свеце. Ён кляміць яго падляма справы так, як панней заклікаў усю буржуазна-памешчыцкую польскую дзяржаву ў вядомым вершы «А ў Вісла плавае талеец», дзе намалёваны жудасна-пацварны вобраз староў Польшчы:

Абробаных да кашулі
Там беларуса і украінца
Вядуць заакоўных патрулі
Па акрыўляным гасцінцы.

Адначасна ў паэты была ўпэўненасць у тым, што подны свет фальшы, эксплуатацыі чалавека — чалавекам, нацыянальнага прыгнёту будзе знішчаны, а беларускі народ будзе ўз'яднаны ў адзіны беларускі савецкай дзяржаве. Аб гэтым ён пісаў і ў паэме «Беззаўнае» і паней у «Дыктатуры працы».

Насельніку зямлі вячэстай,
Што звяклі у крыні купца,
Сярпом і молатам агністым
Зруйнаеш, дыктатура працы.
Закон і права ў долі роўнай
Для ўсіх народаў, для ўсіх нацый
Рукой жалезнай, непакорнай
Напішаш, дыктатура працы.

Паэма «Беззаўнае», як і вершы «Дыктатура працы», «А ў Вісла плавае талеец» маюць для нас вялікую цікавасць з боку формы. Асабліва гэта датычыць «Беззаўнага». Тут з магучай сілай правядзена павучная стыкія купалава верша. Па гукавы вершы, ліччонасці, рытмічных пераходаў—мала знойдзена ў Купала твораў, падобных «Беззаўнаму». Гэты твор вельмі моцна аблічча Купала ў украінскім паэтам Паўлом Тычынцам. У гэтай паэме шмат напеўнасці і музыкі і ўсюды рытм, як не трэба лепш, адпавядае інтэрналу дынамічных твора.

Рытмічная тканіна твора адпавядае вялі-

кай бяседзе, праз якую Купала паказвае шлях Беларусі да свайго росквіту. Прычым, усюды аўтар цураецца сентыментальнасці. Там, дзе другі паэт выявіў бы настрой млагучымі словамі, Купала дае проста падслуханыя з гучнай народнай бяседы алітарэцыі:

Зручна, гучна грай нам, грайка,
Ад усіх рэж струн!
Або, калі выўляе цяжар і адканасьць
задак, якія трэба будзе далей здзісьніць,
звяртаецца да рытма прускага, замацоўваючы яго незвычайнай рыфмай:

Трэба біць, у молатаў біць тысячы,
Пакуль сталь яшчэ не ўстыда,
Каб не ўдамуа ў гэты час ясны сьмч
Засмяюцца з вольных сілаў.

Калі сюды яшчэ дадаць выключнае ўменне Купала абыходзіцца са словам, дэфармаваць яго па патрэбнаму паэту ўзору, дык стане зразумелым, з якім вялікім майстрам мы маем справу.

Ідэя жыццёвага савецкага патрыятызма, любі да сацыялістычнай Радзімы прасякае ўсе рознастайныя творы Янкі Купала савецкага перыяду. З вялікай сілай гучыць яна і ў паэме «Над ракой Арэсай» (1933 г.), у вершах «Гэбе, правадар», «Лён», «Сыны», «Госці», «Выпраўляла маці сына», «Алес», «Беларускім партызанам».

Любоў да Радзімы, агністая нянавісць да яе ворагаў, вялікая шчырасць з'явіліся прадумовамі паэтычнага ўздэту, паэтычных поспехаў Купала ў савецкі перыяд.

Купала няспынна шукае новыя вобразы — яркія, меладыйныя, па-народнаму глыбокія. Яму належыць рад цудоўных

Янка Купала. Малюнак В. Волкава.

песень пра таварыша Сталіна, якога ён назваў «вялікім сейбітам». Вобраз Сталіна мы часта знаходзім у паэзіі Купала. Ён шукае самых ласкавых, самых шчырых слоў для таго, каб выявіць веліч правадары:

Мы ідзем у сонцы з сонцам
Маладым паходам.
Слава бядкаўчыне нашай
І не народам!
Слава сокалу, што родам
З-пад каўказскіх скалаў,
Што з Крэмыя праменні сее
З януцік запалам!

Творы Купала,—простыя і паэтычныя. Патрыёт дасканала ўладае гэтым сакратым маляўнічасці. Для прыкладу прывядзем два радкі, прысвечаныя таварышу Сталіну. Купала піша:

Хай смутак вачэй тваіх добрых не росціць,
Ці сонейка захад, ці сонейка ўсход.

Кожны савецкі чалавек так і думае пра таварыша Сталіна, але паэт змог у надзвычай задушевных словах гэта выказаць. Вось чаму народ, звартаючыся да таварыша Сталіна, паўтарае гэтыя радкі: «Хай смутак вачэй тваіх добрых не росціць, ці сонейка захад, ці сонейка ўсход».

Янка Купала няспынна марыў аб уз'яднанні беларусаў у адзіны савецкай дзяржаве. Мар збылася 17 верасня 1939 года, калі гераічная Савецкая Армія падала руку братэрскай дапамогі заходнім беларусам і заходнім украінцам.

З вельзурнейшай сілай як савецкі патрыёт правіў сабе Купала ў дні Вялікай Айчыннай вайны. Усё, што напісаў ён—ці гэта быў верш-заклік да беларускіх партызанаў, ці публіцыстычны артыкул або выступленне,—усё прасякнута вялікай любоўю да народа і нянавісцю да нямецка-фашысцкіх рабаўнікоў. Думка пра вызваленне народа з-пад чужацкага ярма не пакідала паэта ні на хвіліну. З гэтай думкай ён і адыйшоў ад нас. Яму не суджана было зноў бачыць свой народ вольным будаўніком новага жыцця.

Гэта жыццё цяпер будзеца, і жывая песня Купала дапамагае ў яго стварэнні.

Слова, што мужнасць кавала,
Слова, што ў бой падымала,
Ты — са святлом нашай славы
Злата ў дыманні адзіным.

Толькі памеш: Купала,
Толькі прамоўні: Купала,
І паўстае прад вачыма
Уся дарагая айчына.

Поле з багатаю нівай,
Зяліне падаўу сталіцы,
І залатыя штандары,
І баявыя дарогі.

Бор над ракой гаманлівы,
Явар над звонкай крыніцай,
І маладосці імкліваць,
І маюкі перамогі.

Чый гэта голас так чуцен?
Хто гэта, хто гэтак смела
Поплеч з сынамі Расіі
Крочыць у ясныя далі?

Гэта ідуць беларусы.
Мы. Усе. І ты, і Гаспада.
Усе, каму лёс чалавека
Даў бядка ласкавы Сталін.

Слава народа—Купала,
Песня народа—Купала,
З намі ішоў ты ў находах,
З намі ты будзеш заўсёды.

Слова, што мужнасць кавала,
Слова, што ў бой падымала,
Сёння гучае да працы,
Працы на шчасце народа.

І калі жыта сцяною
Устане на полі—дык ведай,
Там і твая ў ім доля,
Там і твая ў ім пашана.

І як пад новы страхом
Сьвідзема мы на бяседу—
Помні, што дом гэты новы
Нам з табой будаваны.

Слова, што мужнасць кавала,
Слова, што ў бой падымала,
Ці-ж яно можа пагаснуць,
Ці-ж яно можа забыцца?

Слава народа—Купала,
Песня народа—Купала,
Не, ты не можаш памерці,
Як ты не мог не радзіці!
1947 г.

Юл. ПШЫРКОУ

ЯНКА КУПАЛА І БЕЛАРУСКАЯ ЛІТАРАТУРА

Народны паэт — вышэйшая годнасць, якая была нададана Янку Купалу за яго шматгадовую і плённую літаратурную дзейнасць.

Жыццё заслугі яго перад нашай літаратурай? Каб адказаць на гэта пытанне, трэба, наводзе правільнай заўвагі Вядіскага, перш за ўсё вызначыць тая грамадскія аставаны, у якіх жыў паэт, што омыо зроўлена да яго і што зрабіў сам паэт у справе развіцця літаратуры.

Гістарычныя аставаны ў мінулым скла-дзі неспрыяльны да Беларусі. Шматліковае прабыванне ў складзе дзяржавы Польскай, сацыяльнае і нацыянальнае прыгнечанне — усё гэта затрымлівала грамадскае і культурнае развіццё беларускага народа.

Далучэнне Беларусі да Расіі садзейнічала развіццю эканамічных і культурных сіл народа. Вайна 1812 г. з Напалеонам і вялікі патрыятычны ўздым у час гэтай вайны зрабілі станоучы ўплыў на развіццё самасвядомасці народных мас. Гэты час з'явіўся для гісторыі нашай літаратуры пачатак яе новага перыяду.

Янка Купала прышоў у літаратуру ў 1905 г., калі барацьба працоўных мас за сваё сацыяльнае і нацыянальнае вызваленне набыла форму актыўнага рэволюцыйнага змагання супраць самаўладства і ўсёй памешчыцка-капіталістычнай сістэмы Вякім эксплуатаемы і зневажамым працаўнік горада і вёскі прад'явіў свае гістарычныя патрабаванні і правы. У асоб Купала народная масы ўзнішлі свайго песняра, свайго трыбуна, выразніка сваіх мар, спадзяванняў і сваёй веры ў лепшае будучае.

Веліч Купала як паэта заключаецца ў тым, што ён правільна зразумеў і ўсвядоміў задачы літаратуры ў грамадскім жыцці народа, у барацьбе працоўных за сваё разнаволенне. Сваімі ідэйнымі прадстаўніцтвамі, сваімі паэмамі народ лічыць толькі тыя паэты, якія выяўляюць яго ітарэсы і імкненні, якія змагаюцца разам з ім за перамогу народнай справы. Купала быў такім; свой вялікі талент, усе свае здольнасці ён аддаў таму, каб убачыць свой народ свабодным, шчаслівым і раўнапраўным у самі другіх народаў.

Беларуская літаратура XIX стагоддзі, нават у асобе яе лепшых прадстаўнікоў, мела абмежаваны нацыянальны характар. Зразумела, што ў такі час, калі вырашаўся гістарычны лёс народа, літаратура з абмежаваным сацыяльным і нацыянальным кругаглядам не адоледа-б адгараць прызначаную ёй ролю. Патрэбна было вызвесці яе з кола нацыянальнай абмежаванасці. І гэту ганаровую і адказную працу прарабіў Купала. Ён узабаціў нашу літаратуру перадавымі думкамі рускай і украінскай літаратуры. Традыцы грамадзянскай паэзіі Пушкіна і паэтаў-дэкабрыстаў, Лермантава, шасцідзсятнікаў і Некрасава, Шаўчэнка былі для песняра беларускага народа найбольш прыдатнымі ўзорами. Асабліва імпанавала яму муза паэтаў рэволюцыйнай дэмакратыі—Някрасава і Шаўчэнка—з яе палымным імкненнем служыць справе народа.

Доля народа,
Счастье его,
Свет и свобода—
Прежде всего.

Гэтыя заветныя словы Некрасава былі для Купала вышэйшым яго ўласным настроям, яго поглядаў і разуменняў задачка паэзіі.

Атосамліваючы волю народа са сваёй воляй, Купала пісаў:
Змыдзі перу ў зямлю,
Але дару прапью,
Як я волю люблю,
Гэту волю сваю. («Воля народа».)
У неперскай і арганічнай з'вязці з народам рускай перадавай літаратура чэрпае сваё натхненне; гэтая сувязь заўсёды была стымулам не поспехаў. Быць разам з народам азначала для паэтаў-дэмакрат-

таў адкрыта перацца з эксплуатацыйнімі класамі. Узніцце ў спадчыну гэтых вялікіх прынцыпаў рускай літаратуры азначала для беларускіх пісьменнікаў і паэтаў іх настойнае жаданне ствараць сапраўдныя вялікую, сапраўды народную літаратуру. Не толькі пісаць аб народе, але і жыць з ім адным жаццем—вось адказная

